Z-Testet

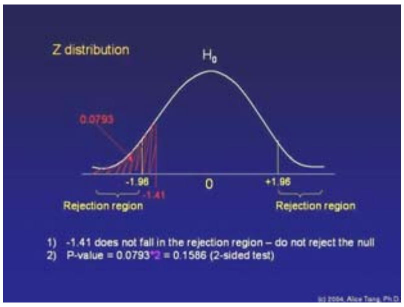

uwe.menzel@math.uu.se

Repetition normalfördelning

1. Medelvärdets fördelning:

$$X_i \in N(\mu,\sigma) \rightarrow \bar{X} \in N\left(\mu, \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right)$$

2. Standardiserad normalfördelning:

$$X \in N(\mu,\sigma) \rightarrow \frac{X-\mu}{\sigma} \in N(0,1)$$

$$\bar{X} \in N\left(\mu, \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) \rightarrow \frac{\bar{X}-\mu}{\frac{\sigma}{\sqrt{n}}} \in N(0,1)$$

3. Kvantiler:

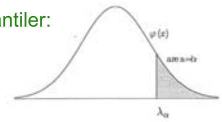

Figur: Kvantiler för $N(0,1)$

α	0.0005	0.001	0.005	0.01	0.025	0.05	0.10
λ_α	3.29	3.09	2.58	2.33	1.96	1.64	1.28

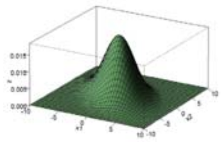

Vad gör Z-testet ?

- **H_0:** en normalfördelad population har väntevärdet ("medelvärdet") μ_0
- Stickprov → $\bar{x}$
- Hur bra "passar" stickprovets medelvärde till populationens hypotetiska medelvärde μ_0? (hur sannolikt är det att det blir $\bar{x}$ i stickprovet om medelvärdet är verkligen μ_0?)
- Om stickprovet "passar" inte (stor differens mellan μ_0 och $\bar{x}$): populationen har troligtvis ett annat medelvärde än μ_0 → förkasta H_0

Idè

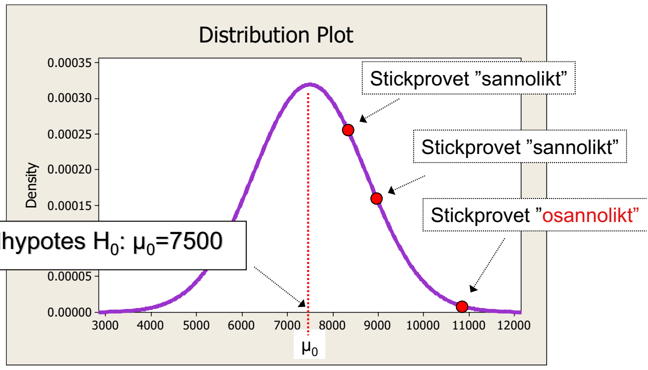

Användning av Z-testet

- *Begränsat* användningsområde, ty:
  - populationens standardavvikelse[1] (σ) måste vara känd – men så är det nästan aldrig
- Ändå visar Z-testet hur ett test funkar i allmänhet

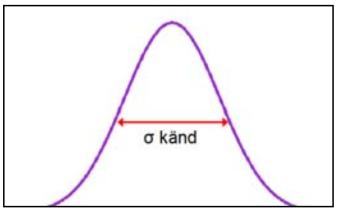

[1] σ är den "sanna" standardavvikelsen - blanda inte ihop med s som är en skattning för σ

Hur räknar man?

stickprovets medelvärde

det hypotetiska medelvärdet för hela populationen

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}}$$

Testvariabel z

populationens standardavvikelse (måste vara känd)

n: stickprovets storlek

Hur räknar man?

- σ=3, den kända standardavvikelsen för den underliggande fördelningen
- μ_0=2, var hypotes för fördelningens medelvärde
- Vi tog ett stickprov med 9 värden som gav medelvärdet 1

Testvariabel: $$z = \frac{\bar{x}-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}} = \frac{1-2}{3/\sqrt{9}} = \frac{-1}{1} = -1$$

Testvariabel: $z = \dfrac{\bar{x}-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}$

z = 0: stickprovets medelvärde stämmer exakt överens med det hypotetiska populationsmedelvärdet μ_0 → inget skäl att tvivla på H_0 !!

z > 0: stickprovets medelvärde är större än μ_0 - men bara om det är ***signifikant*** större än μ_0 kommer vi att förkasta H_0

z < 0: stickprovets medelvärde är mindre än μ_0 - men bara om det är ***signifikant*** mindre än μ_0 kommer vi att förkasta H_0

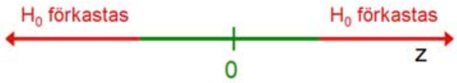

Kritiska områden för olika signifikansnivåer (tvåsidigt test)

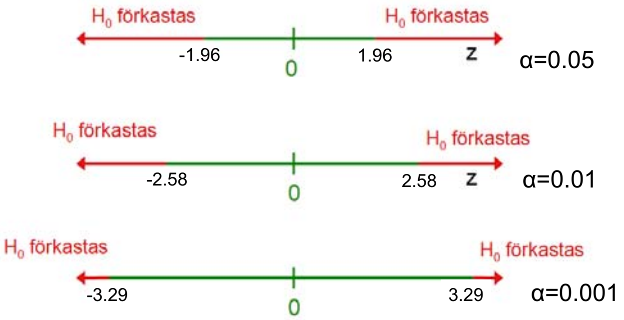

Sammanfattning z-test

1. Hypotes H_0: μ_0
2. Välj signifikansnivå: α = 0.05
3. Stickprov → medelvärde
4. Testvariabelns värde
5. Förkasta H_0 om z ligger i det kritiska området (”*rejection region*”)

$$\bar{x} = \frac{1}{n}\sum x_i$$

$$z = \frac{\bar{x}-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}$$

$$z \notin (-1.96, 1.96)$$

Hur kommer man på detta?

Slutledning

Om H_0 är sann, dvs. om medelvärdet är μ_0, då är:

1 $X \in N(\mu_0, \sigma)$

→ det betyder att medelvärdet för flera X_i är fördelat:

2 $\bar{X} \in N\left(\mu_0, \sigma/\sqrt{n}\right)$

→ det betyder att det standardiserade medelvärdet är fördelat:

3 $\dfrac{\bar{X}-\mu_0}{\sigma/\sqrt{n}} \in N(0,1)$ *alltså* $z \in N(0,1)$

Slutledning:

$$z = \frac{\overline{X} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}}$$

H_0 är sann $\iff z \in N(0,1)$

Vi måste alltså undersöka om z är normalfördelad N(0,1):

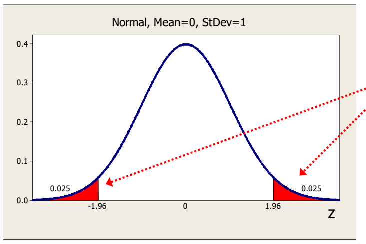

Det är osannolikt att z är fördelad N(0,1) om värdet för z är för stor eller för liten.
I så fall antar vi att z är **inte** fördelad N(0,1). Det betyder att H_0 är **inte** heller sann: vi förkastar H_0.

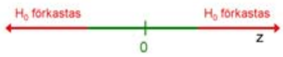

Om z-värdet hamnar i den röda regionen, så förkastar vi nollhypotesen (H_0). Sannolikheten att ett sådant värde kommer till stånd ”under H_0” är nämligen liten (≤ 5%).

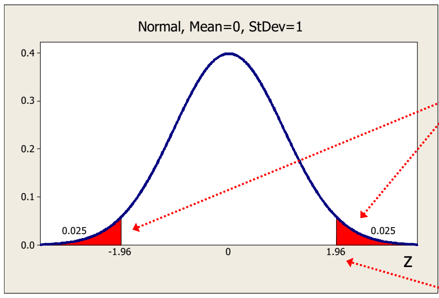

Kritiskt område för α=0.05
(RR: rejection region)
Kritiska värden:
-1.96 och +1.96

kvantil: $\lambda_{\alpha/2}$

$\alpha = 0.05 \rightarrow \alpha/2 = 0.025 \rightarrow \lambda_{\alpha/2} = \lambda_{0.025} = 1.96$

Exempel 1

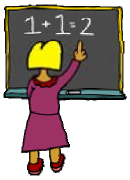

- Vikt av barn (kg) som började skolan på 50-talet:
  - normalfördelad
  - μ=22 (väntevärdet, eller ”medelvärdet”)
  - σ=3 (standardavvikelse)
  - anses som korrekta populationsparametrar ty alla barn har mätts
- Vi vill genom ett stickprov testa om väntevärdet μ (”medelvärdet”) har förändrats sedan dess.
- Vi ställer upp en hypotes (om den *nytida* populationen), nämligen att medelvärdet är fortfarande detsamma: $\mu_0=22$
- Vi antar att standardavvikelsen har inte förändrats (**??**) → population med känd standardavvikelse (σ=3)

Exempel 1, forts.

- Vi tar ett *stickprov av storlek n*
  - vi vägar n barn. t.ex n=100
- Vi beräknar stickprovets medelvärde → 22.8 kg

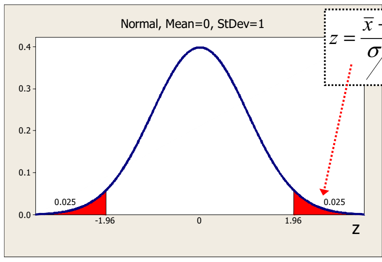

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}} = \frac{22.8 - 22}{3 / \sqrt{100}} = \frac{0.8}{0.3} = 2.667$$

$H_0 \rightarrow$

Sammanfattning z-test

1. Formulering av en hypotes:
   - H_0: μ_0=22 (medelvikten har *inte* förändrats)
   - H_a: μ_0≠22 (medelvikten har blivit större eller mindre = tvåsidigt test)
2. Välj signifikansnivå: α = 0.05
3. Ta stickprovet och räkna ut dess medelvärde
4. Räkna ut testvariabelns värde
5. Förkasta H_0 om z ligger i det kritiska området (”rejection region”)

$$\bar{x} = \frac{1}{n}\sum x_i$$

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{n}}$$

$z \notin (-1.96, 1.96)$

eller $z \notin (-2.58, 2.58)$

eller .....

Förutsättningar för z-testet

- Populationen är normalfördelad
- Populationens standardavvikelse (σ) är känd
- Slumpmässigt stickprov

man får t. ex. inte:
- *bara* välja barn från en sportgymnasieskola
- *bara* välja barn från en storstadsregion
- subjektivt välja ut på något sätt

Stickprovet måste vara *representativt*.

Att testa för normalfördelning

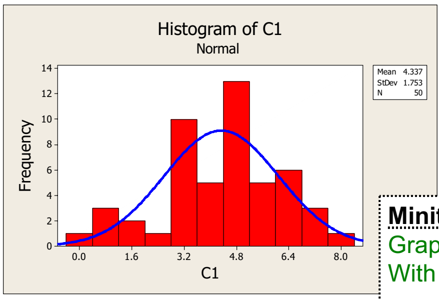

Minitab:
Graph/Histogram
With Fit

Att testa för normalfördelning

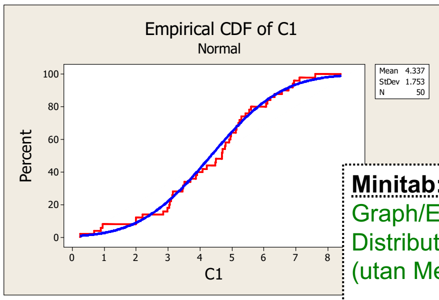

Minitab:
Graph/Empirical CDF
Distribution = Normal
(utan Mean och StDev)

Att testa för normalfördelning

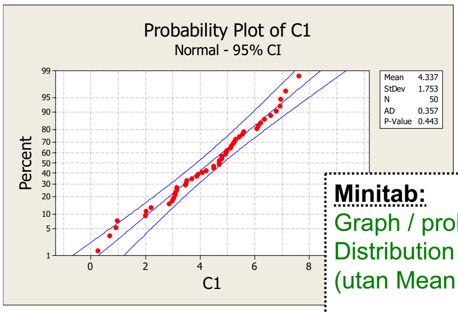

Minitab:
Graph / probability Plot
Distribution = Normal
(utan Mean och StDev)

Att testa för normalfördelning

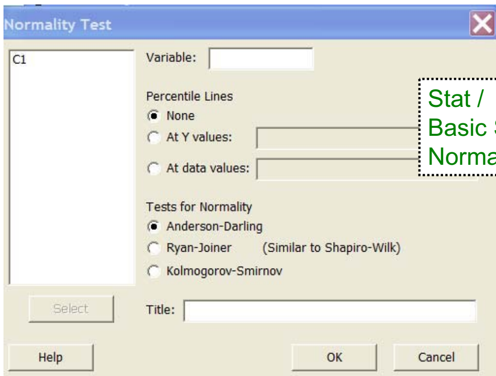

Stat /
Basic Statistics /
Normality Test

Exempel 2

McKillup s. 80

- känd fördelning: antalet vita blodceller per ml blod hos friska vuxna: $\mu=7500$; $\sigma=1250$ (mätt hos miljontals människor, kan därför anses som populationsparametrar)

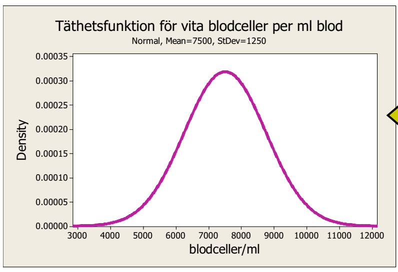

Minitab:
Graph / Probability
Distr. Plot / View Single
Distribution: Normal
Mean: 7500
Standard dev: 1250
(blodceller.MPJ)

Stickprov: 7130, 6845, 7055, 7235, 7200, 7450, 7750, 7950, 7340, 7150
Ny "population": astronauter! samma μ? (vi antar att de har samma σ)

1. Nollhypotes:
   H_0: $\mu_0=7500$ (*ingen* förändring)
   H_a: $\mu_0 \neq 7500$ (förändring)
2. Signifikansnivå: $\alpha = 0.05$
3. Stickprovets medelvärde
4. Testvariabel z
5. z ∊ RR (kritiska området) → förkastas H_0

$$z_{krit} = \left(z < -\lambda_{\alpha/2};\ z > \lambda_{\alpha/2}\right)$$
$$= \left(z < -\lambda_{0.025};\ z > \lambda_{0.025}\right)$$
$$= \left(z < -1.96;\ z > 1.96\right)$$

$$\bar{x} = \frac{1}{n}\sum x_i = 7310.5$$

$$SEM = \frac{\sigma}{\sqrt{n}} = \frac{1250}{\sqrt{10}} = 395.3$$
$$z = \frac{\bar{x}-\mu_0}{SEM} = \frac{7310.5-7500}{395.3} = -0.479$$

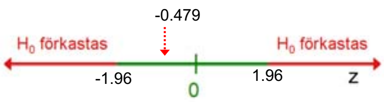

Vad är p-värdet ?

"The p-value is the probability of obtaining a result at least as extreme as the one that was actually observed, given that the null hypothesis is true." [*Wikipedia*]

p-värdet är sannolikheten att få ett resultat (z-värde) som är minst så pass extremt som det stickprovet gav (om man antar att H_0 gäller).

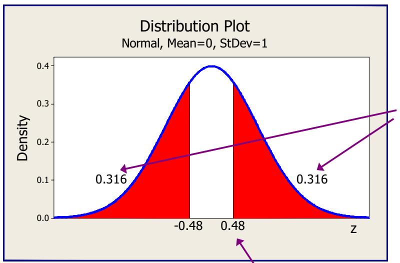

tvåsidigt test

$$p = 0.316 + 0.316 = 0.632$$

p < 0.05: resultatet är signifikant på 5% nivå,
p < 0.01: resultatet är signifikant på 1% nivå, osv.

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{SEM} = \frac{7310.5 - 7500}{395.3} = -0.48$$

Signifikansnivå

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}$$

Valet av signifikansnivån är subjektivt. Ett lägre signifikansnivå α betyder att vi är mera benägna att hålla fast vid nollhypotesen → bara om stickprovet är verkligen *mycket* osannolikt "under H_0" förkastar vi H_0.

α=5%

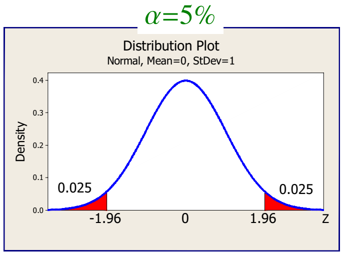

α=1%

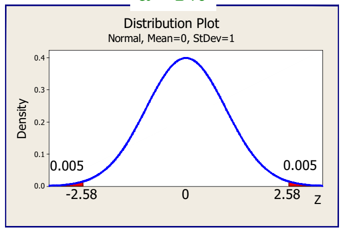

H_0 förkastas om z hamnar i det röda området (kritisk region för 2-sidigt z-test).

Exempel 2 - Minitab

z-test.MPJ

- känd standardavvikelse: σ=1250
- Nollhypotes: μ_0=7500
- Stickprov: 7130, 6845, 7055, 7235, 7200, 7450, 7750, 7950, 7340, 7150

Stat / Basic Statistics
1-Sample Z
Sample in column C1
Standard deviation: 1250
Perform hypothesis test
Hypothesized mean: 7500

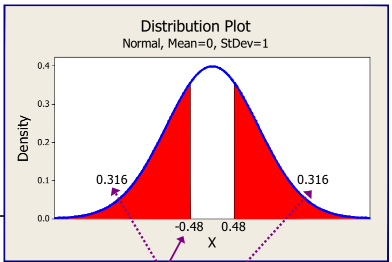

One-Sample Z: C1

Test of mu = 7500 vs not = 7500
The assumed standard deviation = 1250

Variable	*N*	*Mean*	*StDev*	*SE Mean*	*95% CI*	***Z***	***P***
C1	*10*	*7311*	*330*	*395*	*(6536, 8085)*	***-0.48***	***0.632***

Testvariabel (Statistika)

$$z = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}$$

- Beräkning av en testvariabel dess fördelning är helt känd (under H_0), t.ex. z ~ N(0,1)
- Testvariabeln var noll[(1)] om stickprovet stämde exakt överens med nollhypotesen.
- Ju starkare testvariabeln avviker från noll, desto mindre trovärdigt blir det att nollhypotesen stämmer.
- Om testvariabeln överskrider ett kritiskt värde, så förkastas nollhypotesen, t.ex z < -1.96 eller z > 1.96
- Olika test har bara olika testvariabler → se nästa sida ....

[(1)] *kan också vara andra värden, t. ex ett i F-testet*

Name	Formula	Assumptions
One-sample z-test	$z = \frac{\overline{x} - \mu_0}{(\sigma/\sqrt{n})}$	(Normal distribution **or** n > 30) **and** σ known. (z is the distance from the mean in relation to the standard deviation of the mean). For non-normal distributions it is possible to calculate a minimum proportion of a population that falls within k standard deviations for any k (see: Chebyshev's inequality).
Two-sample z-test	$z = \frac{(\overline{x}_1 - \overline{x}_2) - (\mu_1 - \mu_2)}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}}$	Normal distribution **and** independent observations **and** both (σ_1 and σ_2 known) H_0: $\Delta\mu=\mu_1-\mu_2$ (inte noll)
One-sample t-test	$t = \frac{\overline{x} - \mu_0}{(s/\sqrt{n})}$, $df = n - 1$	(Normal population **or** n > 30) **and** σ unknown
Paired t-test	$t = \frac{\overline{d} - d_0}{(s_d/\sqrt{n})}$, $df = n - 1$	(Normal population of differences **or** n > 30) **and** σ unknown
One-proportion z-test	$z = \frac{\hat{p} - p}{\sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}}$	$n \cdot p$ > 10 **and** $n(1 - p)$ > 10 **and** it is a SRS (Simple Random Sample).
Two-proportion z-test, equal variances	$z = \frac{\hat{p}_1 - \hat{p}_2}{\sqrt{\hat{p}(1-\hat{p})(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2})}}$, $\hat{p} = \frac{x_1 + x_2}{n_1 + n_2}$	$n_1 p_1$ > 5 **and** $n_1(1 - p_1)$ > 5 **and** $n_2 p_2$ > 5 **and** $n_2(1 - p_2)$ > 5 **and** independent observations
Two-proportion z-test, unequal variances	$z = \frac{(\hat{p}_1 - \hat{p}_2) - (p_1 - p_2)}{\sqrt{\frac{\hat{p}_1(1-\hat{p}_1)}{n_1} + \frac{\hat{p}_2(1-\hat{p}_2)}{n_2}}}$	$n_1 p_1$ > 5 **and** $n_1(1 - p_1)$ > 5 **and** $n_2 p_2$ > 5 **and** $n_2(1 - p_2)$ > 5 **and** independent observations

Two-Sample z-test

http://www.adryver.com/mybook/

$X_{1i} \in N(\mu_1, \sigma_1)$ $\quad$ *σ_1 känd*

$X_{2i} \in N(\mu_2, \sigma_2)$ $\quad$ *σ_2 känd*

$H_0: \quad \mu_1 = \mu_2$

$$z = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}} \qquad statistika\ ;\ N(0,1) - fördelad\ (om\ H_0\ sann)$$

$$I_{\Delta\mu} = \bar{x}_1 - \bar{x}_2 \pm \lambda_{\alpha/2} \cdot \sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}} \qquad (1-\alpha)\cdot 100\%\ \ konfidensinterval\ \ för\ \ \Delta\mu$$

Värdet av z säger oss igen om z kan vara N(0,1)-fördelad ... och därmed om H_0 kan accepteras.

Ensidigt och tvåsidigt test

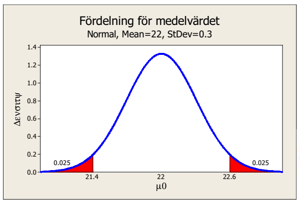

tvåsidigt: *"two-tailed"*

H_0: $\mu = \mu_0$

H_a: $\mu \neq \mu_0$

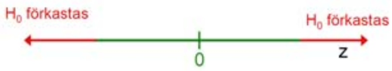

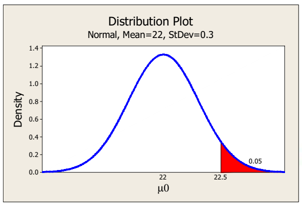

ensidigt:

H_0: $\mu = \mu_0$

H_a: $\mu > \mu_0$

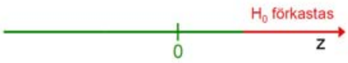

Ensidiga test

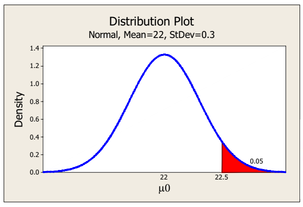

ensidigt:

H_0: $\mu = \mu_0$

H_a: $\mu > \mu_0$

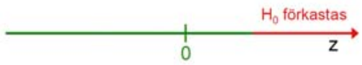

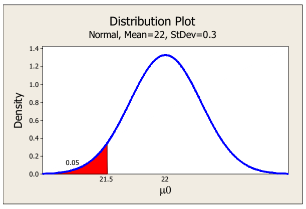

ensidigt:

H_0: $\mu = \mu_0$

H_a: $\mu < \mu_0$

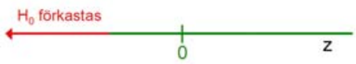

Användning av ensidiga test

Med ett ensidigt test är det "lättare" at få ett signifikant resultat:

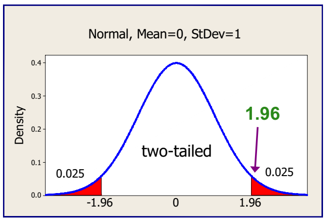

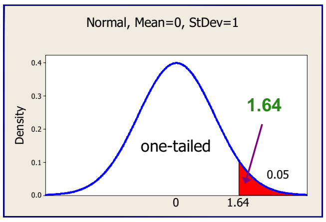

Ett ensidigt test kan användas om man *med säkerhet* vet att en eventuell förändring kan bara gå i en viss riktning (H_a ***måste*** ligga på den ena sidan). Om man inte vet i vilken riktning en förändring kan gå, måste ett tvåsidigt test väljas. Om man tvivlar → tvåsidigt test (t.ex. med vikten av barn).

Fel typ 1 (type 1 error)

McKillup s. 97 ff.

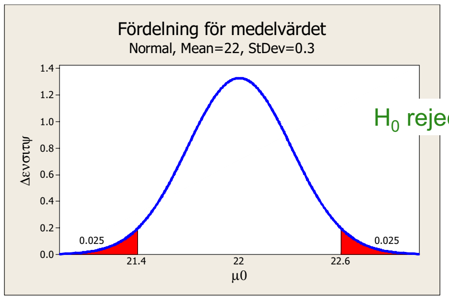

H_0 rejected but it's true!

α

Vi förkastar H_0 om vi hamnar i det röda området. Risken är 5% att vi gjorde fel, ty: värden i det röda området är *osannolika, men inte omöjliga*.

Fel typ 2 (type 2 error)

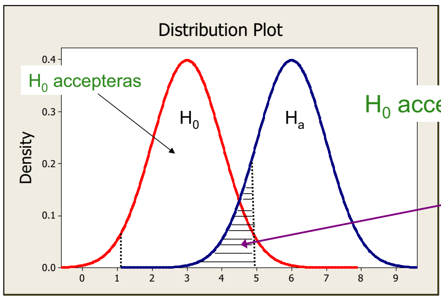

H_0 accepted but it's false!

β

Problem: α mindre
β större

Vi accepterar H_0 om vi hamnar i det inre området för H_0. Vi har gjort fel om H_a är sann. Sannolikheten för detta är lika med den markerade arean.

Testets styrka (Power of a test)

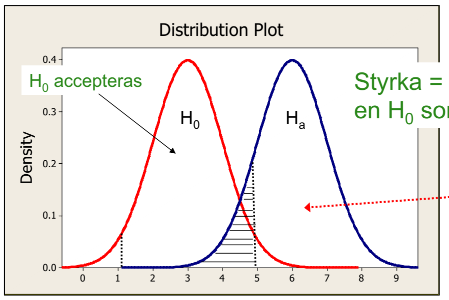

Styrka = Slh. att förkasta en H_0 som är inte sann

$1-\beta$

Om H_a är sann: Det finns en chans att vi ändå antar H_0, nämligen det markerade området. Chansen att förkasta H_0 om H_a är sann är alltså ett minus den markerade arean.

McKillup s. 99

Styrkan beror av σ, Δμ och n

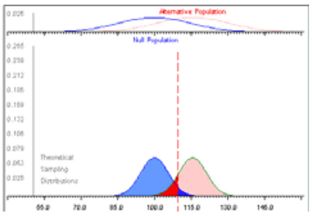

http://wise.cgu.edu/power/power_applet.html

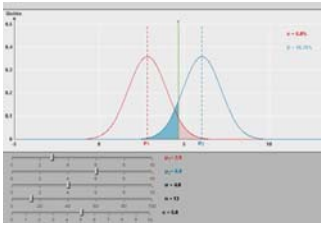

http://www.fernuni-hagen.de/newstatistics/
→ *Interferential statistics* → *Type 1 and Type 2 errors*

Java-Applets

Power Curve / Minitab

Stat /
Power and Sample Size
1-Sample Z

power = 1 är vad man vill ha!